

Familjen Sundberg

En borglig familj i sekelskiftets Falköping

Falbygdens museum 2008

FALKÖPING
KOMMUNEN

INNEHÅLL

INLEDNING	3
FAMILJEN SUNDBERG – EN BORGLIG FAMILJ I SEKELSKIFTETS FALKÖPING	4
BOSTADEN	15
TRE IDEALTYPISKA FRAMSTÄLLNINGAR	18
KÖKET	23
SALONGEN	30

Falbygdens museum
S:t Olofsgatan 23
521 81 Falköping

Tel: 0515-88 50 50
E-post: falbygdens.museum@falkoping.se
Hemsida: www.falkoping.se/museet

Text: Elisabet Eriksson 1986
Layout: Sara Eriksson 2008

INLEDNING

I häftet "Falköping för 100 år sedan" ges en lokalhistorisk vinkling av samhällsutvecklingen under 1800-talets senare del och 1900-talets början. Här kan man läsa om de förändringar som skedde, om järnvägens tillkomst, stadens tillväxt etc. Hur samhället var organiserat när det gällde brandförsvar, hur vattenfrågan var ordnad, vad människorna arbetade med etc. finns också exempel på här.

I vår berättelse om familjen Sundberg vill vi i första hand ge en bild av hur några enskilda människor levde och hade det till vardags i sekelskiftets Falköping. Vi vill genom den borgliga familjen även lära känna personer från andra samhällsgrupper i Falköping för att kunna jämföra olika samhällsgruppers villkor. Det är alltså inte personhistoria om den verkliga familjen Sundberg även om vissa data stämmer. Många uppgifter är diktade helt eller delvis för att ge en fylligare bild av en familjs liv.

FAMILJEN SUNDBERG – EN BORGLIG FAMILJ I SEKELSKIFTETS FALKÖPING

Johan Sundberg var född i Åsled 1852 och flyttade vid mitten av 1860-talet till Falköping. Han var intresserad av skräddaryrket och hade turen att få plats som lärling i ett skrädderi. År 1874 gifte han sig med värmländskan Märta Zellén. Hon var 12 år äldre än Johan. Familjen fick fem barn. Äldst var sonen Carl, född 1874. Därefter fick makarna två barn som dog innan de var tre år gamla. Det var inte ovanligt att barn dog i späda ålder. År 1880 föddes dottern Valborg och tre år senare den yngsta dottern, Hildur.

Familjen bodde först vid torget på Storgatan 14 där man hyrde en bostad hos handlaren Johan Hallén. Johan Sundberg arbetade då hos skräddaren Bergendorff. Här lärde han sig även mössömnad.

År 1881 förvärvade han tomten Storgatan 22, där han genast lät uppföra ett tvåvånings affärs- och bostadshus. Familjen flyttade in i den stora lägenheten på andra våningen. Här fanns också två mindre lägenheter som hyrdes ut. Under många år bodde här skomakare Anders Larsson med sin familj.

Storgatan 22

Affärsbiträdet fröken Holmqvist står på trappan till Valborg Sundberg – Herrekipering. Till höger ligger Joh. Sundbergs affär. Över taket går telefonledningar. På huset finns flaggstång och gaslykta.

Gatubild från Storgatan, omkr. 1918. Närmast ses N. Ekmans affärs- och bostadshus, Storgatan 20. Nästa hus är familjen Sundbergs.

”Och det var skillnad på klientel, för mösskräddarna/ Johan Sundberg/ sydde sådana mössor som gamla män hade på den tiden, di skulle va vadderade, di skulle va varma, och det skulle vara skärm på dom och helst någonting att vika ner för öronen också. Och di höll i evighet.”

På bottenvåningen öppnade Johan Sundberg en egen affär med mössmakeri. *”Joh. Sundbergs möss-, hatt- och pelsvaruaffär”*. Den andra affärslokalen hyrde trädgårdsmästare Gustav Lindberg under 1890-talet. Det var i den här lokalen som Valborg Sundberg senare öppnade sin herrekiperingsaffär.

Johan Sundberg,

Galköping. Etabl. 1873.

Lager af
Felt- och Filt-Hattar,
samt
MÖSSOR
och alla sorters
Pelsvaror.

Beställningar
å alla slags
Uniformsmössor
emottages tacksamt
och
utföres ytterst noga
samt billigt.

Uppköper alla sorters vilda skinn.

Johan Sundberg och Valborg Sundberg bedrev affärsrörelse intill varandra under 1900-talet första årtionde.

Lindgrens Bok- & Pappershandel grundades redan 1874.
Affären flyttades 1880 till Storgatan 5.
Tapet- och lagerrum, 1900.

Interiör från butikslokal, 1900.

Mössmakare Johan Sundberg sydde till att börja med själv mössor även när han hade anställda. Men efterhand som affärerna gick bättre kunde han anställa fler och själv mer och mer ägna sig åt affärsverksamheten. Hantverkaren Johan Sundberg blev handlanden Johan Sundberg. Kring sekelskiftet hade handlanden högre social status än hantverkarna.

Familjen hade det relativt gott ställt. Man hade en piga eller ett hembiträde som det senare kallades till hjälp med hushålls-
sysslorna. Barnen fick också gå i privatskola.

Johan Sundberg umgicks med de andra mösskräddarna i Falköping, bl.a. med J.A. Forss, som startade egen hattfabrik och som senare fick många anställda. J.A. Forss var en ansedd person som även deltog i stadens allmänna angelägenheter.

Genom sin affärsverksamhet kom Johan Sundberg att få kontakter med folk i storstäderna Göteborg och Stockholm och var mer berest än de flesta i Falköping.

Innan det var dags att öppna affärerna tog herr Sundberg och några av de andra handlandena vid Storgatan en promenad utmed Ällebergsvägen till gården Agnestads allé.

Joh. Sundbergs
Hatt-, Möss-, Pelsvaru-
samt
Herrekiperingsaffär,
Falköping.
Rekommenderas.
Der reela varor & billiga priser
alltid kunna påräknas.

Reklamkort

Märta Sundberg ägnade sin tid åt att sköta hemmet och barnen. I hushållet hade hon hjälp av en piga. Det tillhörde hennes plikter att delta i syföreningens arbete. Hon var nöjd med sitt liv och tyckte det var konstigt när dottern Valborg ville öppna egen affär, herrekipering, vid sekelskiftet. I hennes ungdom hade det varit helt otänkbart

för en ogift flicka att göra något sådant. Helst hade hon nog önskat att flickan gift sig som de flesta andra flickorna i staden. Men detta sa hon aldrig till dottern. "Tiderna förändras", konstaterade hon.

"Alla gifta damer var ju hemma, arbetade borta gjorde möjligen de som blivit änkor samt en del ogifta, ett tillstånd som om det översteg 30-årsgränsen ansågs hemskt."

Valborg och Hildur Sundberg gick fem klasser i Falköpings Flickskola. Valborg, som var tre år äldre än systemen, slutade skolan 1894. Eftersom Valborg var intresserad av mode och hade planer på att gå i pappans fotspår i affärsverksamheten, så gick hon handelsskola.

År 1901 inregistrerades firman "Valborg Sundberg" och hon fick rätt att "idka manufaktur och kortvaruhandel".

Valborg var lång och slank och mycket modeintresserad. Hon väckte uppmärksamhet när hon kom gående på gatan.

"Valborg var mycket lång och smal. Jag kommer ihåg henne 1910, hon var modemedveten riktigt. Då kom hon i en lilafärgad dräkt, med lång kjol med splits i sidan, det var ju inget äventyrligt och kjolen gick ända ner till fotknölna. Och så en åtsittande jacka. Och så hade hon en hatt, brättet var ungefär, en halv meter räcker knappast. Och sen var det en kulle då på hatten, och om kullen låg en rosenquirland, ja den var lika bra tilltagen som en begravningskrans. Då var hon riktigt, riktigt fin. Sen hade hon smala skor med höga klackar, det såg äventyrligt ut."

Hildur var mer osäker på vad hon skulle göra efter skolans slut. Hon började på en hushållsskola i Östergötland med slutförde aldrig kursen eftersom hon inte trivdes. Modern var sjuk kring

sekelskiftet och Hildur fick hjälpa till i hemmet. Hon kom också att allt mer hjälpa till i faderns affär, vilket hon senare också övertog.

Båda systrarna förblev ogifta och bodde länge kvar i lägenheten ovanpå affärslokalerna.

**Kaffedrickning i trädgården.
Familjen Sundberg med
gäster.**

Carl Sundberg trivdes inte i Falköping utan längtade ut i stora världen. År 1896, när han var 22 år gammal, fick han chansen att ge sig ut på en lång och äventyrlig resa. Med ångbåt kom han till England och därifrån reste han vidare till Sydafrika. I Sydafrika bosätter han sig.

Han håller kontakten med familjen genom brevskrivning. Oftast har han ont om pengar och andra förnödenheter och ber föräldrarna och syskonen om hjälp. Han upplevelser måste ha tätt sig främmande och kanske också skrämmande för familjen i Falköping. Han lär sig främmande språk och kommer i kontakt med andra folk och deras seder och bruk. Carl har många problem. Han är sjuklig och har spritproblem. Han hankar sig fram genom olika småjobb. Men han finner lycka också. Han gifter sig med en tysk flicka.

För familjen hemma i Falköping är han en udda person som man inte gärna berättar om. Det passar inte in i det borgliga umgängeslivet.

BOSTADEN

Familjen Sundberg bodde som tidigare nämnts på andra våningen i ett tvåvånings stenhus vid Storgatan 22 ovanför affärslokalerna. Vid samma gata låg fler liknande hus, med affärslokaler på första våningen och bostäder på andra våningen.

Vid Storgatan bodde i första hand handlare, hantverkare och ämbetsmän. Arbetarna vid fabrikerna och järnvägens arbetare bodde inte här. De bodde i första hand på Ranten och i området söder om Stora torget.

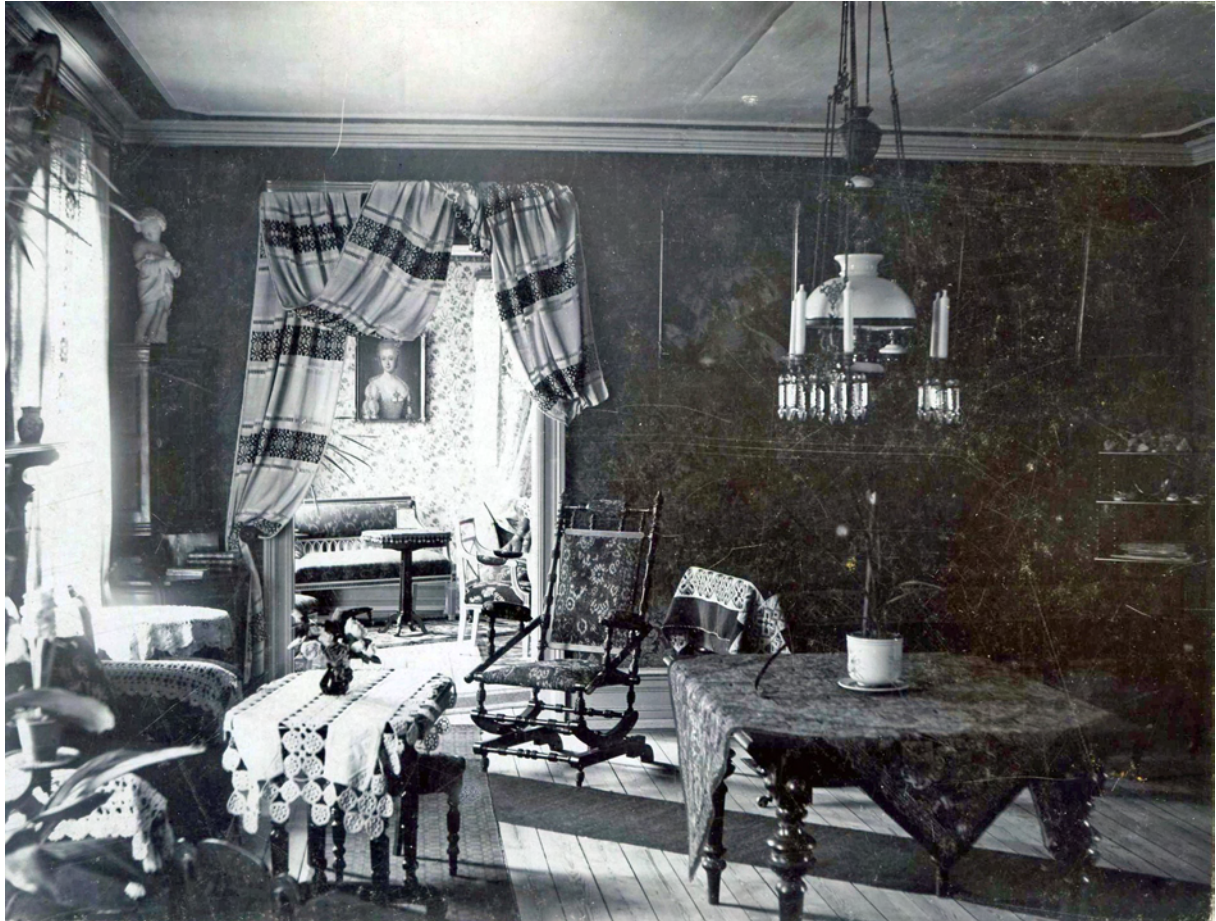
Storgatan, omkring 1900. Till vänster ses Johan Sundbergs fastighet. Vid klockan har urmakare A. Larsson sin butikslokal omkring sekelskiftet.

Handlanden Fredrik Westlins gård, Storgatan 24-26, omkring 1905. På gården fanns stall där de som åkte med häst och vagn till staden kunde ställa in sina hästar. Fredrik Westlin drev diversehandel i fastigheten Storgatan 24. I det andra huset fanns vid sekelskiftet "Falköpings Tidnings Kontor".

Vid 1800-talets slut var de högborgliga idealen rådande. Sällskapsrummen överdimensionerades gärna och placerades mot gatan. Där finner vi rum som sal eller salong, herrum och förmak. Mot gårdssidan fanns kök och matsal. Möblerna och inredningsdetaljerna blir fler. Hela möblemang för t.ex. salong och sängkammare tillverkas med samma dekor för samtliga delar. Möblerna som tidigare placerades utmed rummets väggar får nu en friare placering. Textiliernas antal ökar. Stora, tunga, oftast mörka draperier, kuddar och antimakasser "klär in"

rummet. Särskilda hyllor, sk. Antenienner, för uppställning av prydnadssaker är populära. Stora gröna växter, palmer etc. är på modet och placeras gärna på pedistaler.

Familjen Warenbergs hem, Storgatan 20.

Carl Otto Warenberg ägde fastigheten och bodde själv på andra våningen. I bottenvåningen fanns butikslokalen som han hyrde ut bl.a. till Nils Vilhelm Ekman som drev manufakturaffär.

Bilden är tagen i salen som är rikt möblerad. I rummet ses bl.a. den typiska prydnadshyllan, ateniennen, längst till höger.

TRE IDEALTYPISKA FRAMSTÄLLNINGAR

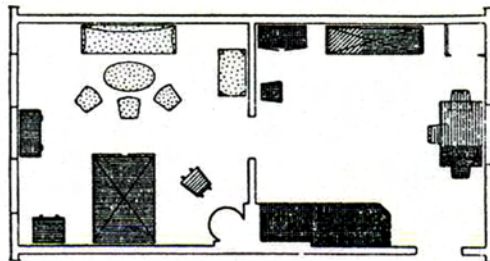
Att få en uppfattning om de stora skillnader som rådde mellan olika hushållstyper följer tre schematiska bilder som visar förhållandena mellan bostädernas yta, inredning och hushållsstorlek etc.

ARBETARHEMMET

Föräldrar
4 barn
1 inneboende

Bostadsplan

Bohag för:
Belysning

Sömn och hygien

Måltider

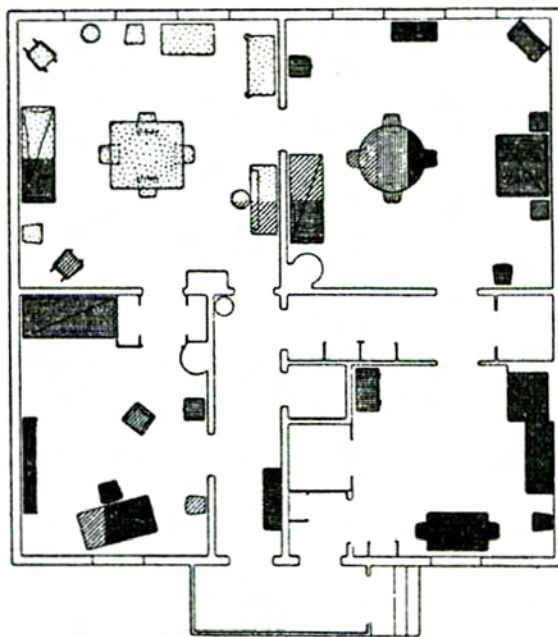
Ur Paulsson, G. 1950

DET LÅGBORGERLIGA HEMMET

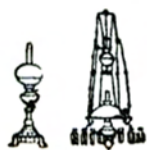
Föräldrar
3 barn

Bostadsplan

Bohag för:
Belysning

Sömn och hygien

Måltider

Umgänge

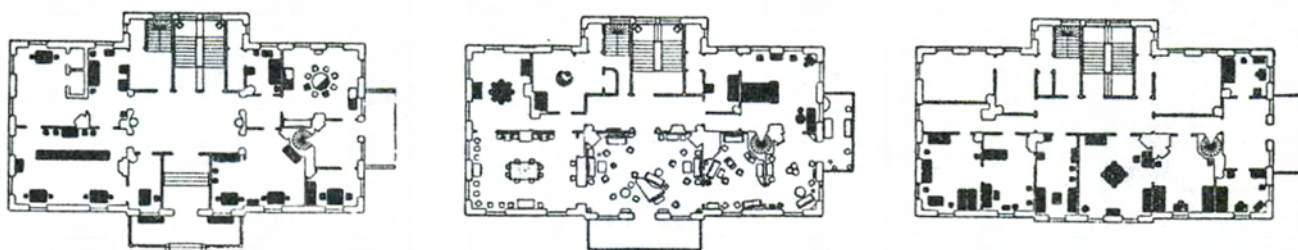

Ur Paulsson, G. 1950

DET HÖGBORGERLIGA HEMMET

Idealtypisk framställning av högborgerligt hushåll. Observera den oerhörda ökningen av bohag för måltids- och umgängesmiljö jämfört med tidigare perioder.

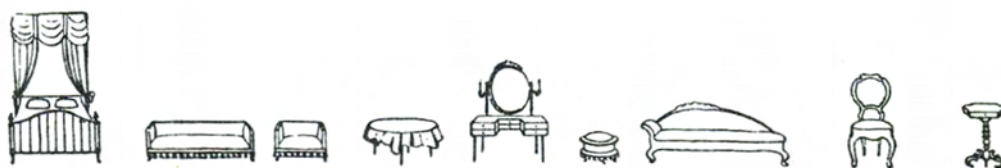
Föräldrar
4 barn

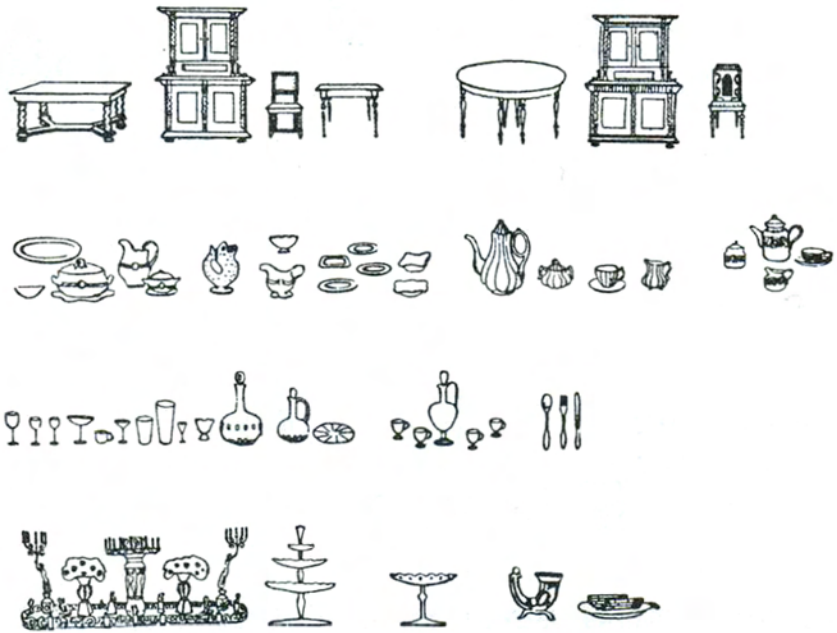
Bohag för:
Belysning

Sömn och
hygien

Måltider

Umgänge

Ur Paulsson, G. 1950

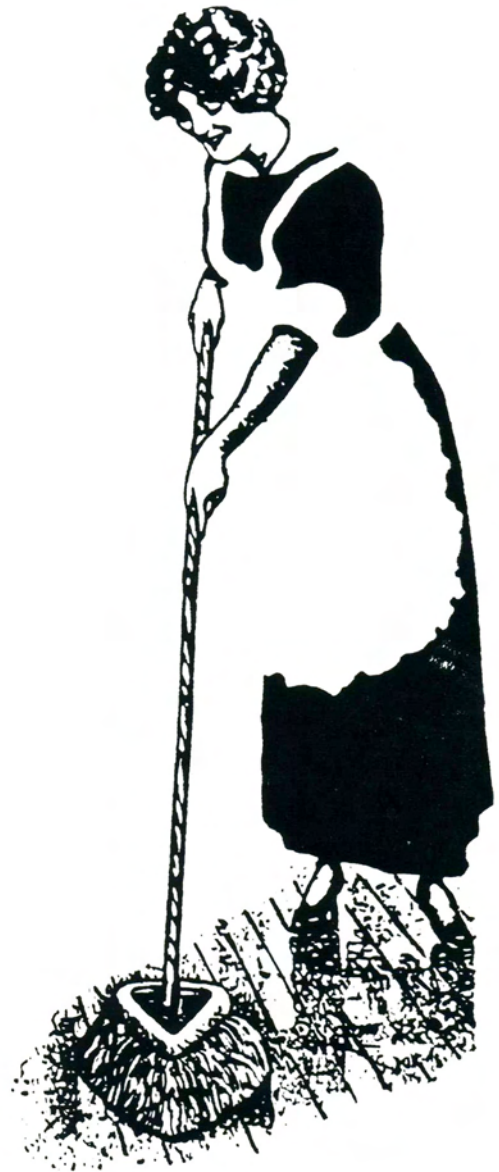
KÖKET

Köket i familjen Sundbergs hem låg mot gårdssidan. Köksdörren ledde direkt ner till gården via den smala trappan. Den här vägen tog pigan när hon hämtade ved och vatten.

Till vardags åt familjen i köket. Pigan passade upp vid måltiden och fick därefter äta efter familjen. När det var helg serverades maten i matsalen, då hade man också vit linneduk och servetter.

Diskbänken av marmor väckte stor beundran hos grannarna. Det var något man hört talas om som fanns i riktigt fina kök i huvudstaden men sett det, nej det hade man inte gjort tidigare. Så man gjorde sig gärna ett ärende till familjen Sundberg för att få se nymodigheten. Diskbänkar av zinkplåt var annars vanligast förekommande vid den här tiden.

I diskbänken fanns en avloppsho. För pigan hos familjen Sundberg innebar det att hon slapp bära ut slaskvattnet och

tömma det i avloppsbrunnen på gården. Men vattnet fick hon bära in uppför alla trappstegen. När man skulle diska tog man fram diskbaljan, vanligen av zink, och ställde den ovanpå diskbänken. Såpa var det vanligaste diskmedlet. Disktrasorna var oftast av bomull och kunde antingen vara hemvirkade eller köpta.

Järnspisen användes inte bara till matlagning och bakning. Den var också den enda värmekällan i köket. Intill spisen stod vedlåren med ett litet lager av huggen ved. All vedinbärning skräpade ner förskräckligt i köket. Sopkvasten kom ofta till användning.

Spisen måste putsas och hållas ren. Varje kväll tvättades spisen av med sodavatten. Ibland polerade man även spisen med hjälp av pulveriserad blyerts blandad med vatten eller svag ättika. Men det fanns också nya putsmedel, t.ex. Zebra, att köpa i affärerna.

För att inte soteld skulle uppstå i skorstenen var det viktigt att man ofta tillkallade en skorstensfejare som kunde ta bort sot i rören. Om soteld uppstod kunde en förödande eldsvåda uppstå.

Man handlade i större partier då än nu. Därför var det vanligt att butikernas springpojkar kom hem till familjen Sundberg och levererade varorna.

Trägolven skurades varje vecka. Man "knäskurade" och till hjälp hade man en rotborste och såpa. Vid sekelskiftet kunde man köpa särskilda skurtrasor men detta ansågs som en onödig utgift. Man tog istället vad man hade, t.ex. ett utslitet plagg av trikå.

Över köksbordet hängde en fotogenlampa. Fotogenlampor och stearinljus användes innan man fick elektriskt ljus. Elektriciteten kom till Falköping först 1904.

Matvarorna förvarade man i det fristående köksskåpet. Ännu hade man inte börjat använda ett särskilt skafferi.

Den personliga hygien skötte man vid kommoden där handfat, kanna, potta, tandborstask och tvålkopp förvarades. I vissa hem fanns tvättuppsatsen i sovrummen men det var också vanligt att den var placerad i köket. Det var pigans uppgift att se till att det alltid fanns vatten i kannan.

Pigan fick gå efter ved i vedboden på gården. Veden köpte man på Trätorget men man fick den hemkörd. Ett par gånger om året kom det sedan en man som hjälpte till att hugga den för några kronor i ersättning.

Pigan hade oftast sin sovplats i kökssoffan i köket. I finare hem fanns ett litet rum intill köket, den sk. Jungfrukammaren, där hon bodde.

Den stora tvätten, lakan m.m. sändes bort till speciella tvättinrättningar ett par gånger om året. Småtvätt skötte ofta pigan om i köket. I enklare hem anlätades en tvätterska till stortvätten.

”Stortvätten höst och vår var en omständlig historia. Först skulle vädrets makter vara nådiga, sedan skulle Ida bjudas. Hon bodde i ett spisrum i Kalvhagen, den nuvarande obebyggda tomten S:t Olofsgatan 19. Så skulle det blötläggas för att dagen därpå gnuggas och skrubbas på bräda, kokas och sköljas i oändlighet. Sedan fick man hoppas, att Vår Herre skulle behaga ge fint torkväder dagen därpå. När hela stora trädgården var fullhängd med tvätt tog husets damer en titt från balkongen och sedan dracks det kaffe förstås. När till sist tvätten skulle manglas och strykas kom hjälpsamma grannar och det hela var glatt och gemytligt.”

Kokkärl mm.

De gamla kopparkärlen kunde förses med en s.k. fläns eller ring för att passa i den nya spisen. Men snart kom det nya modeller anpassade för järnspisen.

Nackdelen med kopparkärlen var att de måste förtennas, något som måste göras om regelbundet för att inte vara hälsofarligt. Det var också nödvändigt att hålla kärlen rena och blanka.

Vid sekelskiftet kom en del nya material.

Emaljerade kastruller tillverkades först vid Kockums fabriker i Malmö. År 1910 kom de första aluminiumkärlen från Skultuna Bruk.

Emaljerade bleck var vanligt i durkslag, hålslevar etc. kring sekelskiftet.

Under 1800-talet utökades förrådet av köksgeråd väsentligt, särskilt i de borgerliga hemmen. Här fanns t.ex. speciella skick- och fiskkittlar, gröt- och potatiskokare m.m.

Det fanns formar av olika slag till aladåber, pastejer, färser m.m. kakformar av koppar användes till bakelser och mandelmusslor, men också till små portionspastejer.

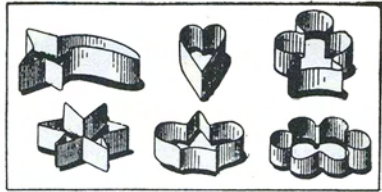

Keramikformar var en nyhet vid 1800-talets slut. På 1920-talet kom de ugnssäkra eldfasta formarna. Då började man också att servera ur de kärl som maten tillagats i, något som varit otänkbart tidigare.

Höganäskrukorna som varit vanliga i hemmen sedan mitten av 1800-talet användes fortfarande till t.ex. syltkrukor in i detta sekel.

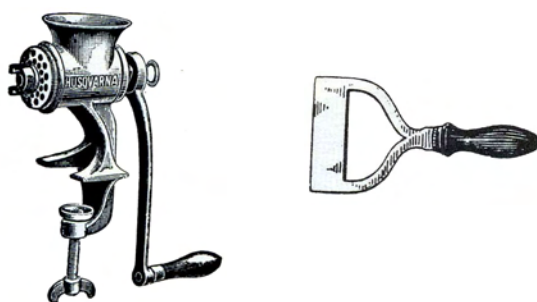

Kakmått av plåt fanns först efter sekelskiftet för att ta ur kakor ur tunt kavlad deg.

Morteln var ett mycket användbart redskap i köket förr. Den användes inte bara till kryddor, kaffe och socker utan också en del av det som vi idag maler stöttes i en mortel efter att det blivit hackat med hackjärn.

Köttkvarnen är en relativt sen hushållsapparat. Den kom först under 1800-talets slut. Tidigare hade man fått hacka det som skulle finfördelas, t.ex. fisk-och köttfärs, med hjälp av ett hackjärn.

Krustad och stuvjärn användes till bakverk som kokades i flottyr. Nu, idag, är det kanske framförallt vanligt att vi till jul gör struvor. Man doppar det varma järnet i den lösa smeten och kokar det sedan en kort stund i "fettet".

Till de riktigt fina köken hörde också glaceformar – glassformar. Glassen eller glaceen som den kallades var en typisk festrätt. Men det var inte särskilt hälsosamt om vi ska tro Cajsa Warg som varnade för den kalla rätten i sin kokbok.

SALONGEN

Inredningen i salongen var i första hand anpassad för umgänge. Det var hit man bjöd in sina gäster. Möbleringen skulle visa familjens sociala status och tala om att man hade råd att skaffa de senaste nymodigheterna.

Mjukt stoppade sittmöbler, soffor och stolar, var populära vid 1800-talets slut. Familjen Sundberg beställde sin salongsmöbel av snickarmästare Charles Andersson när Johan Sundberg öppnade egen affär. Soffan, fåtöljerna och stolarna var tillverkade i nyrenässansstil. Denna stil tar upp klassicistiska drag som var populära vid den här tiden, särskilt i matsalens möblemang.

I salongen fanns också soffa och stolar i nyrokoko, kanske den populäraste möbelstilen i salongen vid 1800-talets slut.

Man eftersträvade att göra hemmet varmt och ombonat och hade därför ett överflöd av möbler, prydnadssaker och textilier. Stora s.k. Bryssel mattor var populära. Ibland hade man mindre mattor ovanpå. Gardinerna var ofta av kraftiga, mörka tyger och arrangerades på ett konstfärdigt sätt.

Korsstygnbroderier och pärlbroderier var vanliga inslag i hemmets textilier. Man broderade hyllremsor till prydnadshyllorna, spjällband till kakelugnen, fotpallar m.m. På

de stoppade möblernas ryggstöd låg ofta virkade antimakasser som skydd mot smuts och fett.

De många textilierna i hemmet fungerade som präktiga dammsamlare. Städningen var för pigan ett styvt arbete. Redan i slutet av 1800-talet fanns det handdrivna dammsugare. Omkring sekelskiftet annonserades om den effektiva apparaten. Men det var först när den drevs elektriskt som den fick en större spridning, på 1910-talet. Fru Sundberg hade bara hört talas om dammsugaren men aldrig sett något.

Fernissade korkmattor att lägga på golvet började komma på modet. Ibland lade man den nya mattan mitt på golvet och sparade trägolvet omkring en halvmeter utmed väggarna. Detta gjordes dels av sparsamhetsskäl men också för att markera den fina korkmattan.

Fabrikör J.A. Forss hem, salongen, Trädgårdsgatan 5.

I salongen, matsalen, sovrummet och övriga rum fanns kakelugnar till uppvärmningen. Det var pigans uppgift att tända i kakelugnarna i de olika rummen och järnspisen i köket på morgonen och sedan se till att elden inte slocknade. Visserligen höll kakelugnen med sina långa rökgångar värmen ganska bra men det blev ändå snart kallt i rummet om elden slocknade. När det kom gäster till familjen bjöds de in i salongen och man dukade fram kaffe. Att någon skulle vilja ha te var otänkbart. Om man inte drack kaffe serverades istället silverte, dvs. kokhett vatten med grädde. Den fina porslinsserverisen togs fram och kaffet serverades ur en särskild serveringskanna. Silverkannan var den allra finaste man kunde använda men en sådan var det inte många familjer som hade råd med. Istället använde man nysilverkannor. Dessa var tillverkade av en oädel metall, t.ex. koppar och med ett ytskikt av silver. Kannor av porslin användes också.

Kaffet kokades i köket och bars in på en bricka i salongen. Till kaffet serverades vetebröd och kakor. Om det var en finare bjudning skulle det vara minst "sju sorters kakor".

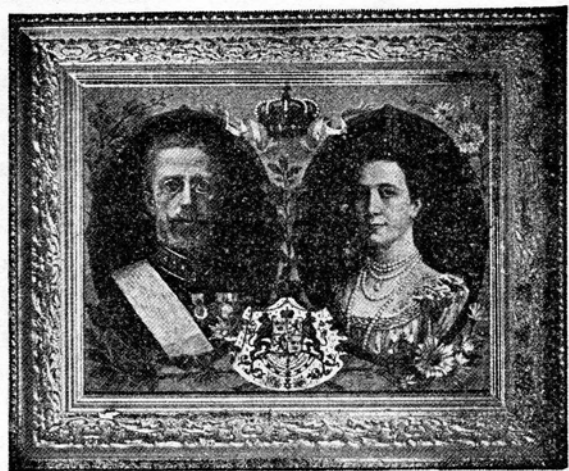

5507 och 5503

På kaffebordet lades ofta en broderad duk. Valborg var duktig på att handarbete och fru Sundberg skröt gärna med dotterns färdigheter när hon hade kafferep för några av stadens fruar. Vid bjudningarna var det vanligt att man tittade i familjealbumet som underhållning. I rummet fanns också gott om prydnads- och minnesföremål som gärna togs som utgångspunkt för konversationen.

Pigan hade ingen reglerad arbetstid. Hon skulle ständigt vara till pass. Om familjen hade gäster på kvällen så var hon tvungen att vara uppe och servera och sedan ta hand om disken efteråt. Om hon ville vara borta en vardagskväll fick hon först be om lov.

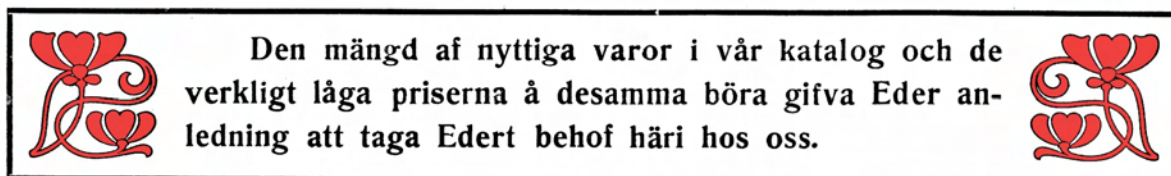
När man inte hade gäster tittade man gärna i Åhlén och Holms katalog. Oljetrycken, de fernissade litografierna som skulle efterlikna oljemålningar, var mycket populära vis sekelskiftet. Kungafamiljen, Oscar II:s familj, massproducerades och fanns i många hem i hela Sverige. Speciellt vanliga var de i de enklare hemmen där man inte hade så många andra bilder. Hos Åhlén & Holm kunde man också köpa uppritade bonader m.m. att brodera själv. Alla flickor uppmuntrades till att handarbete. I katalogen fanns ett stort urval varor till försäljning.

Även taflan öfver **Konung Gustaf V och Drottning Victoria** torde till följd af sitt fina utförande vinna allas bifall. Den är synnerligen väl och naturtroget utförd i fina och klara färger. Äfven denna tafla kan endast erhållas hos oss, enär den är utförd för vår räkning.

N:o 5297

Storl. 32×42. Pris 0,25 pr st.

När familjen inredde hemmet på Storgatan gick man till Fredings tapetfabrik och valde ett av de senaste mönstren. Men vid sekelskiftet, när särskilt flickorna var intresserade av att tapetsera om, fanns inte det möjligheten. Fabriken hade upphört. Istället fick man gå till pappershandeln men där var urvalet inte alls så stort.

"Di hade en ansenlig massa valkar under håret. Ovanpå det satte di hatten, den sattes fast med stora hattnålar med stora huvuden, det kunde vara hur fint som helst. I den andra ändan var en spets på nålen, så di stack igenom hattarna och stack sönder dom också."

"Höst och vår brukade damerna inventera sitt hattförråd och diskussionerna gick höga, om det skulle löna sig att pressa om och sätta ett nytt band eller en plym på."